

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA

WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

Fekete László az imádkozás zenei világáról (7. oldal)

Hermelin és az antiszemiták – Dési János írása (8. oldal)

Lapunk, zsinagógánk újrainyitásaig csak online jelenik meg

A COOK'S TICKET

WILL TAKE YOU ANYWHERE ON THE
London, Brighton & South Coast Railway

Újabb sorozat: a turizmusról (3. oldal)

Littner György

Hetizakaszok másként – Menekülés Egyiptomból - Exodus

Tavaly több részletet is olvashattak Littner Gyuri barátunk nemrég megjelent, *Családragény a Bibliából* című könyvéből. Januártól a hetizakaszokat, s ezeken keresztül legnagyobb prófétánk, Mózes életét mutatja be – saját szemszögéből!

Kincsekkel megrakodva hömpölygött a tömeg az Egyiptomból kivezető úton. Végtelen hosszú mentben haladt a kétmillió ember, teljesen összekeveredve a tizenkét törzs, és a hozzájuk csatlakozó idegen rabszolgák. Élén az Ö.valóval, aki nappal felhőoszlopban, éjjel tűzoszlopban mutatta az utat. Mentek éjjel, s nappal, míg megérkeztek a tengerhez, ahol letáboroztak. Mindenki élvezte a szabadságot, a gazdagságot, a tenger hús leheletét, egyszerűen boldog voltak. Örömük azonban nem tartott sokáig, mert a látóhatár szélén megjelentek az egyiptomi katonák lóháton és harci szekereken ülve.

„Talán mert nincs elég sírhely Egyiptomban, azért hoztál ki bennünket, hogy meghaljunk a sivatagban? Jobb nekünk az egyiptomiakat szolgálni, mint elveszni a sivatagban.”

Mózes biztatta az embereket, hogy higgyenek az Ö.való segítségével, de hiába beszélt nekik, csak lázadoztak ellene. Ekkor az Ö.való angyala azon a keskeny területen, amely elválasztotta a két sereget olyan szélvihart támasztott, hogy az felkeverte a homokot, és mint egy átláthatatlan függönnyel eltakarta a menekülőket az egyiptomiak szeme elől. Közben lement a nap és besötétedett.

Odamentek a kettévált tengerhez, és látták, hogy a héberek már a túlparton vannak. Ész nélkül bevágtattak lovaikkal és harci szekereikkel a tengerbe, hogy utolérjék a hébereket. Mikor már mind a tengerben volt Mózes kinyújtotta a karját, és a víz megindult. Az összes egyiptomi harcos belefutott a tengerbe.

Az Ö.való számítása bevált, a nép most ismerte el igazán vezetőjének Mózesét. Mózes és testvére Mirjam örömnepet tartottak,

Lassan elfogyott a vizük és szomjaztak. Útjuk során boldogan fedeztek fel egy tavat Marában. A leggyorsabb fiú odarohant, és ivott belőle, majd azonnal kiköpte, mert ihatatlan volt. Olyan lehetett, mint a Holt-tenger vize, melyet ma a tudósok bonyolult gépezet segítségével képesek iható vízzé változtatni. Az Ö.való-nak nincs erre szüksége, bármikor képes a keserűvízből ivóvizet teremteni. A nép ismét fellázadt Mózes ellen, mert szomjasak voltak.

Jacques Courtois - Átkelés a Vörös-tengeren

Nicolas Poussin - Mózes megédesíti a vizet

A fáraó parancsára bosszúhadjáratot indítottak a héberek ellen, mert miattuk haltak meg az elsőszülötteik, és velük eltűntek a rabszolgák, akik dolgoztak Egyiptom felemelkedéséért. A harcosok, amint a közelükbe értek felálltak félkör alakzatban a héberek mögé, bekerítve őket, és várták a jelet a támadásra.

Az emberek, akiknek nagy többsége még nem látta Mózeset, csak szájról szájra terjedtek a hírek, most kétségbeesetten őt vádolták a várható katasztróféért:

Mózes az Ö.való utasítására felemelte botját, és a tenger kettévált. Az Ö.való egyszerűbben is kettéválaszthatta volna a tengert, de az volt a célja, hogy a nép azt higgye, Mózes volt a csodatevő, és megerősödjön a vezetői hatalma. Az Ö.való ismét tűzoszlopként világított, a nép elindult az éjszakában a kettévált tengeren, és száraz lábbal átkelt a túlsó partra. Ezután az angyal lecsendesítette a homokvihart, és az egyiptomiak csodálkozva vették észre, hogy eltűntek a héberek.

daloltak, táncoltak, doboltak, vígádoztak. Akik közel volt hozzájuk az értette, miről énekel Mózes, de a nagy többség, csak a szomszédját látta, (hiszen kétmillió emberről van szó), hogy énekel és táncol, erre ők is rákezdtek. Persze a saját nótájukat fújták Mózesről a csodatevőről, aki kettéválasztotta a tengert, kihagyták belőle az Ö.való-t.

Érdekes megjegyezni, hogy mi zsidók sohasem örülünk teljesen ellenségeink pusztulásának, itt pedig több ezer egyiptomi ember halt meg, mégis fékevesztett vigalom kezdődött.

A mulatozás után elindultak három napon át a sivatagba. A kincsek, amelyeket Egyiptomból hoztak elfoglalták a helyet az ivóvíz előtt.

„Miért hoztatok fel bennünket Egyiptomból, hogy megöljetek engem és fiaimat és jószágaimat szomjúságban?”

Az Ö.való itt is háttérbe vonult, mutatott egy fadarabot Mózesnek, aki azt bedobta a keserűvízbe, és a víz megtisztult. Mózes bedobhatott volna a tóba egy egész erdőt, akkor is ihatatlan maradt volna a víz. Mindent az Ö.való csinált, de a dicsőséget átengedte Mózesnek. Az emberek ezt újra elhitték, mohón ittak a vízből, és dicsérték Mózeset, aki egymaga csodát tett, mert ihatóvá tette a keserűvizet.

Továbbvonultak Élimbe ahol egy oázis várta a vándorlókat pálmákkal és forrásokkal. Itt megpihentek, és erőt gyűjtöttek a további vándorláshoz.

Talabos István

A turizmus kialakulása és története

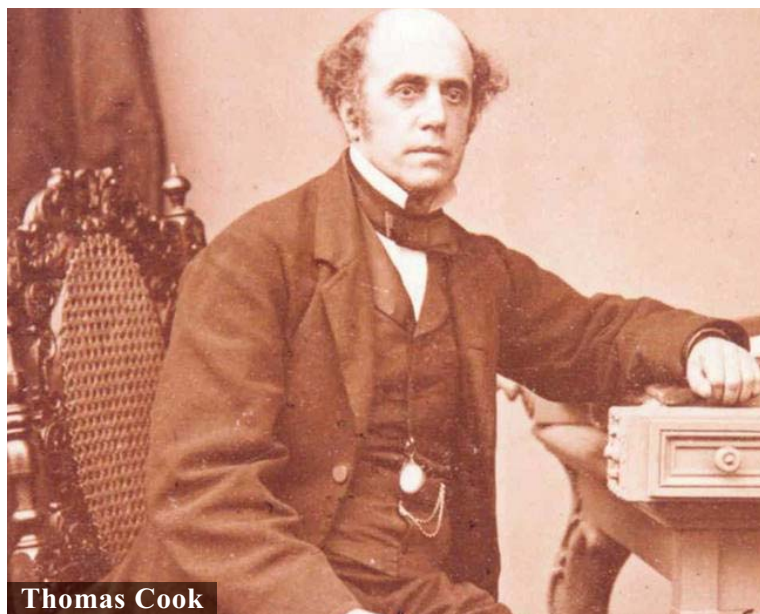
A következő hónapokban bemutatjuk miként alakult ki a turizmus, s hogy miért is oly fontos manapság. Illetve választ adunk arra a kérdésre, miként is kapcsolódik össze a gyönyörű és a világon is egyedülálló Dohány utcai zsinagóga és a turizmus.

A turizmus és a gazdaság kapcsolatát, s előbbi fontosságát igazolják az Utazási és Turisztikai Világtanács (WTTC) és a Turisztikai Világszervezet (UNWTO), adatai. Utóbbi 2019-es éves beszámolója szerint a világ exportjának 7 %-át a turizmus adta. A kémiai termékek, illetve az olaj (üzemanyag) export után a turizmus a 3. helyet foglalta el, s a világ lakosainak 15%-a érintett a turizmusban. A COVID-19 előtti évben 1,4 milliárd turistaérkezést és 1451 milliárd dollár bevételt regisztráltak világszinten, melynek fele Európában realizálódott.

Mit mutatnak a számok Magyarországon vonatkozásában?
A WTTC kimutatása szerint Magyarországon a turisztikai ágazat több mint 3000 milliárd forinttal járul a GDP-hez. A közvetlen és a közvetett hozzájárulás 8 %-ot jelent. Kimutatásuk szerint a világ 185 országát figyelembe véve, ezekkel a mutatókkal Magyarország a 60. helyet foglalja el. A munkahelyek számát tekintve pedig több, mint 400 ezer alkalmazott köszönheti a turizmusnak közvetlenül és közvetetten nálunk a munkáját. Ezek a számok bizonyára sokakat meglepnek, de hazánkat 2019-ben 61 millió külföldi kereste fel és 17 millióan több, mint egy napig maradtak nálunk.

Miként jutott ide a turizmus, hogy ilyen adatokat lássunk? Nézzük meg a legfontosabb érdekes mérföldköveket!
Az első turizmusnak tekinthető utakat a kereskedők, zarándokok tették meg kb. 6 ezer évvel ezelőtt. A görögök pedig az Olimpiai Játékokra szabályosan szervezték a közönséget. Később, a rómaiak korában az általuk épített úthálózat biztosított jó feltételeket az utazáshoz. Ekkor jelentek meg a mai idegenvezetők elődei az ún. exegéták, azaz magyarázók, akik az útvonalon a látóvalakat magyarázták.

Az első szervezett út a turizmus úttörőjeként számon tartott Thomas Cook nevéhez fűződik, aki 1841-ben 1 shillingért szervezett 500 főnek utat vasúttal, Leicesterből a 12 kilométerre fekvő Loughborough-ba. Az évek során utazási kínálata bővült és rövidesen Nagy-Britannia határait átlépve meghódította Nyugat-Európát, majd az egész világot. De már négy év múlva saját nevével fémjelzett irodával szervezett utat Egyiptomba is.

Thomas Cook

Ezeken túl nemcsak az első utazási iroda létrehozása, de útikönyvek kiadása és nyomtatott hirdetések megjelenítése is a nevéhez fűződik. Az igazi szenzációt, s Thomas Cook karrierje csúcását az 1872-73-ban indított első világkörüli út jelenti. Ekkor 222 nap alatt több mint 29 000 mérföldet tettek meg. Az út Észak-Amerikán, Japánon, Kínán, Szingapúron, Indián, Egyiptomon, Törökországon, Görögországon, Olaszországon át Franciaországig tartott. Innen már csak egy ugrás a XX. század, a tömegturizmus kora.

A következő mérföldkö a II. világháború utáni időszak. Az utazási igények és a repülőjáratok sűrűsége ugrásszerűen megnőtt, emiatt

fel kellett gyorsítani az információhoz jutást, a foglalások visszaigazolására is felgyorsultak és megnövekedtek az igények. Ma már nehéz elképzelni, de az 1950-es években a foglalásokat computer nélkül intézték és egy regisztrálás kb. 90 percet vett igénybe. Az első computerrel támogatott foglalási rendszer csak 1963-ban jött létre, nem meglepő, az USA-ban - az American Airlines foglalási rendszere.

Ma már senki nem csodálkozik azon, hogy az internet segít az információ keresésében, és egy-egy saját szervezésű út lefoglalásában, de erre az 1970-es évekig kellett várni. II. Erzsébet angol királynő azzal írta be a nevét a történelembe, hogy 1976-ban elküldte az első e-mail-t. A 80-as évek végére már 100 000 domain nevet regisztráltak. Innen kezdve felgyorsult az idő, mert 1992-ben 1 millió felhasználót (host) tartottak nyilván, 1993-ban a Fehér Ház is felkerült az internetre. A valódi szárnyalásra sem kellett sokat várni, 1999-ben megjelentek az első metakereső motorok (Google, Tripadvisor), melyek a

turizmusnak is nagy lendületet adtak.

Időközben a fogyasztói szokások is alakultak, változtak. Számos turizmusforma, turista típus jelent meg: borturizmus, kulturális turizmus, vallási turizmus, ökoturizmus, sportturizmus, wellness turizmus, gyógyturizmus, stb., s természetesen az információs technológia is berobban a turizmusba. S ki ne emlékezne arra, mikor a GPS-ek használata divatba jött?

A turizmus, vagy ahogy a szakemberek emlegetik idegenforgalom olyan, mint az öltözködés. Hatással van rá a divat. Az idegenforgalomban is szinte rögtön megjelent egy új turizmusforma, amely a kincskeresés modern változata: a geocaching, ami a GPS-t használta.

Ez is Amerikában jött létre, a „kincskeresés”, modern turisztikai formája azt jelenti, hogy egy eldugott, GPS koordinátákkal megjelölt „kincset” kell megtalálni, amit valahol eldugtak, s ha megtaláltuk, regisztráljuk magunkat. (Megj.: Nincs új a nap alatt, a cikk írója gyerekkorában amatőr rádiósként ún. rókavadászatot vett részt, ez az eldugott rádióadó megtalálását/keresését jelentette egy rádióvevővel.)

*
Zsinagógánk egyik munkatársa, Zalka Szabina a turizmussal, annak egy speciális formájával, a Dohány utcai Zsinagóghoz kapcsolódó turizmussal foglalkozott diplomamunkájában. A diplomamunkát a BGE Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Karán védte meg. A szakdolgozat elkészültét konzulensként zsinagógánk másik munkatársa, jelen írás szerzője, Talabos István segítette. A következő részben ebből olvashatnak részleteket, s tudhatnak meg számos érdekességet arról, miért jelentett egyedi vallási és a kulturális, vonzó élményt, a zsinagógánkat 2019-ben felkereső 540 ezer látogatónak.

Ókori olajbogyók Haifán

A haifai tengerpartnál, a Karmel-hegy lejtőjéhez közel, egy elárasztott kőrészkei lelőhelyen bukkantak az olajbogyók emberi élelemmé változtatásának 6600 éves bizonyítékaira, ez majd 4000 évvel korábbi, mint az eddig megtalált hasonló leletek – jelentette a Kolbo című haifai helyi lap.

Olajbogyók a tenger alatt – Fotó Haifai Egyetem

– A felfedezés teljessé teszi számunkra az olajfa felhasználásának folyamatát – kezdve a fa fűtésre hasznosításától, folytatva mintegy 7000 évvel ezelőtt az olajtermelést, egészen a mi eredményeinkig, amikor az olívbogyót már ételként fogyasztották – mondta el a kutatást vezető Ehud Galili, a Haifai Egyetem Zinman Régészeti Intézetének tudósa.

A régészeti leletek és az írásos dokumentumok azt mutatják, hogy az ókorban az olívaolajat elterjedten használták ételkészítésre, világításra, kultikus célből, higiéniai és kozmetikai okokból, de az olajbogyó fogyasztásának kezdete továbbra is rejtély. Eddig az olajbogyó-évszázad Európában az i.e. első évezred közepére, Egyiptomban Nagy Sándor hódítása utáni korra gondolták, de az első erről szóló bizonyítékok az i.sz. első évezred első feléből származnak.

A középső rézkorszakból származó lelőhely 120 méterre a tenger belseje felé található Haifa déli tengerpartjától délre, a víz alatt legfeljebb 4 méter mélységben. Ez a terület 6600 évvel ezelőtt a szárazföldön volt. A becslések szerint abban az időben a tengerszint a mainál három méterrel alacsonyabb lehetett, és a partvonal 200-300 méterre volt mai helyétől.

Lakóhelyeket nem találtak, hanem 1,5 méter átmérőjű, odahordott kövekből kialakított kerek építményeket, amelyek a kutatók szerint kutakként, vagy tároló gödrökként szolgáltak. A lakóépületek hiányából arra következtettek, hogy egy ősi ételkészítési ipartelepre bukkantak.

A víz alatti felméréseken két ovális kőszervezetet találtak, bennük több ezer vízzel telítődött olívbogyóval, többségük ép, kiváló állapotban. Azonnal megértették a szakemberek, itt nem olívaolajat állítottak elő, mert éppen maradtak a magok, amelyek az olaj préselésekor összetörnek, és mert a helyszín sem alkalmas az olajgyártásra: a tengerparti magas páratartalommal nem tudták volna tárolni a bogyókat, amelyek hamar megpenészedtek volna.

A tenger közelsége viszont hozzáférést biztosíthat az olajbogyó pácolásához szükséges tengervízzel és a tengeri sóhoz. A kutatók együtt kísérleteztek a Technion ételkészítési laboratóriumával, és sikeresen olajbogyót pácolniuk tengerben.

(Forrás: MTI)

A Pesti Sólet menüje

Brokkoli krémleves (4 főre)

Hozzávalók: 50 dkg brokkoli, 25 dkg burgonya, 1 kis fej hagyma, 2 dkg margarin, 1 evőkanál étkezési keményítő

Elkészítés: A brokkolit apró rózsákra bontjuk és megmossuk. Meghámozzuk a burgonyát és a hagymát, előbbit kockákra, míg utóbbit finomra vágjuk. A margarinban megfonnyasztjuk a hagymát, rádobjuk a burgonyát, 1 percre pirítjuk. Kevés vízzel felengedjük. Beletesszük a brokkolit, fedő alatt, mérsékelt tűzön 15 percre főzzük.

Lehúzzuk az edényt a tűzről, a zöldségeket a főzőlében botmixerrel krémmé zúzzuk, majd visszatesszük a tűzre. Elkeverjük az ételkeményítőt 3 evőkanál vízben, a leveshez adjuk, és éppen csak összeforraljuk-besűrítjük. Ízlés szerint sózzuk, borsozzuk.

Pirított kenyérkockával tálaljuk.

Csáky rostélyos (4 főre)

Hozzávalók: 70-80 dkg csont nélküli marharostélyos (4 szeletre vágva)

Töltelékhez: 1 közepes fej vöröshagyma, 2 evőkanál libazsír, 2 paprika,

2 kisebb paradicsom, só, őrölt bors, 1 kávéskanál pirospaprika, 4 db tojás

Szószhoz: 1 nagyobb fej vöröshagyma, 1 paprika, kevés csípős paprika, 1 kisebb paradicsom, 1 teáskanál pirospaprika, só, őrölt bors, 2 evőkanál libazsír

Galuskához: 40 dkg liszt, 2 tojás, só, víz

Elkészítés: Először a töltelékét készítjük el. Két evőkanál kiolvasztott zsírba szórjuk a felaprított vöröshagymát, üvegesre pirítjuk, hozzáadjuk a paprikacsíkokat és a felkockázott paradicsomot, sózzuk, borsozzuk. Néhány perc alatt megpároljuk a zöldségeket, hozzáöntjük a sóval és pirospaprikával ízesített, felvert tojást, és 1-2 perc alatt közepes sűrűségűre sütjük. Levesszük a tűzhelyről, összekeverjük és hűlni hagyjuk.

A hússzeleteket kettévágjuk, alaposan kiverjük, hogy tenyéri szeleteket kapjunk. Sózzuk, borsozzuk, megtöltjük mindegyiket a töltelékkel. Henger alakúra tekerjük, hústűvel rögzítjük. Lefedhető edénybe kanalazzuk a zsírt, a roládokat körben átsütjük rajta, majd kivesszük őket egy tányérra.

A zsírba dobjuk az aprított hagymát, üvegesre pirítjuk, beletesszük a szintén apróra vágott paprikát és paradicsomot. Sózzuk, borsozzuk, pirospaprikát szórunk rá, majd felengedjük kb. 2,5 dl vízzel. Visszatesszük a tekerceket, letakarjuk az edényt, és lassú tűzön - kb. egy óra alatt - puhára pároljuk a húst. Ha szükséges, a vizet közben pótoljuk.

A galuskához a tojásokat összedolgozzuk a liszttel, sóval és annyi vízzel, hogy közepes sűrűségű galuskát készítsünk. A tésztát galuskaszaggatóval sós, lobogó vízbe szaggatjuk. A víznek folyamatosan fornia kell! A tésztát időnként megkevergetjük, hogy ne álljon össze. Ha a tészta megfőtt, feljön a víz tetejére. Ekkor leszűrjük, lecsepegtetjük.

Tálaláskor a tekerceket kissé rézsütösen felszeleteljük, majd a mártással és a galuskával együtt tálaljuk.

Kindli (10 főre)

Hozzávalók: 50 dkg liszt, 25 dkg margarin, 15 dkg cukor, 1 dkg élesztő, 1 tojás, 1-2 kanál rum, a kenéshez 1 tojás

Diótöltelék: 20 dkg dió, 0,8 dl víz, 15 dkg cukor, 1 citrom és 1 narancs reszelt héja, 1-2 kanál baracklekvár, ízlés szerint néhány szem mazsola.

Máktöltelék: 20 dkg mák, 0,8 dl víz, 15 dkg cukor, 1 citrom és 1 narancs reszelt héja, 1-2 kanál baracklekvár, egy kis kanál vaníliás cukor,

Elkészítés: Összegyúrjuk a hozzávalókat, hűtőben egy-két órát pihentetjük. Kinyújtjuk, majd nagyobb pogácsaszaggatóval kivágjuk. Megtöltjük a dió, ill. máktöltelékkel, a kis tekercekre ujjunkkal mélyedéseket nyomunk, hogy pályás baba jellege legyen. Vigyázzunk, hogy a hajtás alulra kerüljön. Megkenjük tojással, s ha igazán szépet akarunk, egy órára a hűtőbe rakjuk, hogy a tojás rászáradjon, majd újra lekenjük. Mérsékelt tűzön sütjük.

A diós töltelékhez a vízből és cukorból a reszelt héjjal szirupot főzünk, forrón ráöntjük a darált dióra, majd belekeverjük a többi hozzávalót és kihűtjük.

A mákos töltelékkel hasonlóképpen járunk el.

Koronavírus: szupergyógyszer Tel-Avivból?!

Egy új, egyelőre EXO-CD24 nevű izraeli gyógyszer a tel-avivi Ichilov kórházban 3-5 nap alatt meggyógyított 30-ból 29 koronavírusos beteget, akiket a Covid-19 mérsékelt vagy súlyosabb formája miatt kezeltek - jelentette a The Times of Israel című angol nyelvű izraeli hírportál február elején.

Az Ichilov kórház kutatórészlegében kifejlesztett gyógyszer a koronavírus-fertőzés okozta citokinvihart, az immunrendszer túl heves gyulladási reakcióját segít megelőzni vagy mérsékelni.

A klinikai vizsgálat első fázisában részt vevő, új koronavírus-kezelést kapott 30 páciensből 29-en 3-5 nap után elhagyhatták a kórházat. Mi több, a 30. beteg is távozhatott, nála azonban néhány nappal tovább tartott a gyógyulás. A kórház közleménye szerint a gyógyszer segített gyorsan felépülni a betegségből a sikeresen befejeződött első tesztelési szakaszban.

A Nadír Arber professzor által kifejlesztett gyógyszert naponta egyszer, pár perces inhalálással juttatták egyenesen a tüdőbe, s alapja a CD24 nevű fehérje, amely a sejtek felszínén helyezkedik el, és fontos szerepet játszik az immunrendszer szabályozásában. Ez a fehérje

Ichilov kórházban

segít megnyugtatni az immunrendszert és megfékezni a citokinvihart.

Hamarosan megkezdik a gyógyszer következő kísérleti fázisait, de a kórház orvosai máris a súlyos Covid-19-betegség egyik lehetséges kezelési módjának tekintik, amely alapvetően megváltoztathatja a betegségek kimenetelét.

– Fejlett és kifinomult, és megmentheti a koronavírus okozta betegségben szenvedőket. A tesztelés első fázisának eredményei kiválóak és bizalmat keltenek Arber professzor módszerében, amelyet évek óta kutat a laboratóriumában – mondta Roni Gamzu, a kórház igazgatója. – Büszke vagyok arra, hogy az Ichilov kórház kék-fehér (izraeli) orvosságot nyújthat egy szörnyű világiárvány ellen - tette hozzá.

Szarkofágok a szafariparkban

Két 1800 éves szarkofágot fedeztek fel a közép-izraeli Ramat-Gan szafariparkja újállatkórházának építési munkálatai közben – jelentette be az Izraeli Régészeti Hivatal (IAA).

A római kori kőkoporsókat valójában már nagyjából 25 éve feltárták, amikor egy parkolót építettek a területen – olvasható a The Times of Israel című, angol nyelvű izraeli hírportálon.

A szarkofágokat akkor, a most épülő kórházzal szomszédos területre vitték, ahol aztán a növényzet benőtte őket és végül a feledés

homályába merültek. Az új kórház munkálatainak megkezdésekor azonban a munkások felfigyeltek a földből kiálló két méretes tárgyra.

A két szarkofágot a törökországi Márvány-szigetről származó márványból készített híres kőkoporsókról mintázták, és magas rangú személyek, talán férj és feleség, vagy bizonyos családtagok számára készítették őket.

Azonos díszítőelemek, köztük a túlvilágon védelmet nyújtó szimbolikus formák és virágfüzerek borítják őket.

Fotó- Izraeli Régiségügyi Hivatal

Majd kétezer éves pénzermét talált egy katona

Az i.sz. 138-tól 161-ig uralkodó Antoninus Pius római császár képmása látható bronzérmén, amelyet Haifától keletre, a Menasse-fennsíkron talált kiképzése közben a kövek között a kiskatona.

Azonnal szölt feljebbvalójának, aki értesítette az Izraeli Régészeti Hivatalt (IAA). Az IAA érme szakértője szerint különlegesen ritka kincsre bukkantak, amelyet talán éppen egy római katona veszített el 1800 éve ezen a helyen.

Eddig 11 hasonló érmére bukkantak Megiddótól és Ciporitól Tiberiásig és Harbelig Izrael területén. Egyik oldalán a császár profilja, másik oldalán pedig a szíriai holdisten egész alakos képe látható.

Géva városában verték őket, „Géva Filippi népe, 217 évben” felirattal. Avner Acker, a Bar Ilán egyetem kutatója szerint ez az évszám nem a mai, Jézus születésétől kezdett időszámítást követi, hanem azt, hogy a római hatóságok hány évvel korábban adtak városi, pénzverési jogot az adott településnek.

Abban az időben Izrael földjén az attól kezdve eltelt évek számát verték a helyi pénzekre, amikortól a római hatóságok elismerték városi jogaikat és státuszukat.

Géva város szerepel Josephus Flavius írásaiban, leírása szerint a

Fotó - Nir Distelfeld
Izraeli Régészeti Hivatal

Jezeel-völgy peremén fekvő dombokon található. Heródes király veterán lovas katonákat telepített le ezen a helyen.

Az i.sz. 66-tól 70-ig tartó zsidó felkelés idején, amelyet Flavius a Zsidó háború című könyvében örökített meg, helyi és római egységek indultak Gévából a Beit Searim nevű városnál lévő zsidó harcosok ellen.

A legtöbb kutató szerint a Mismar Haemek kibuc közelében található Tel Abu Sosa nevű domb rejtheti az egykori Géva városát. A Bar Ilan Egyetem ásatásai tavaly nyáron erődítmények és épületek maradványait tárták fel a hellenisztikus korszaktól a bizánci korszakig (i.e. 300- i.sz. 7. század) ezen a helyen.

(Forrás: MTI)

Jákob Izrael lesz, majd kibékül Ézsauval

Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével

Nyáron véget ért a népszerű erabbi beszélgetéssorozat, melyben Dési János, dr. Frölich Róbert és dr. Gábor György segítségével tanulhattunk a zsidósághoz kapcsolódó szokásokról és sok egyébről. De nem maradtunk a trió nélkül, Kettőslátás - A Biblia a teológus és a filozófus szemével indult új sorozat, melyet MOSTANTÓL – egy ideig – szerdán 17:30-tól, az esti ima után követhetnek a dohányos zoom-on. S kövessék figyelemmel, mert az előadásokat NEM tudják visszanezézni. Persze a Pesti Sóletben azért adunk egy rövidebb összefoglalót az elhangzottakból.

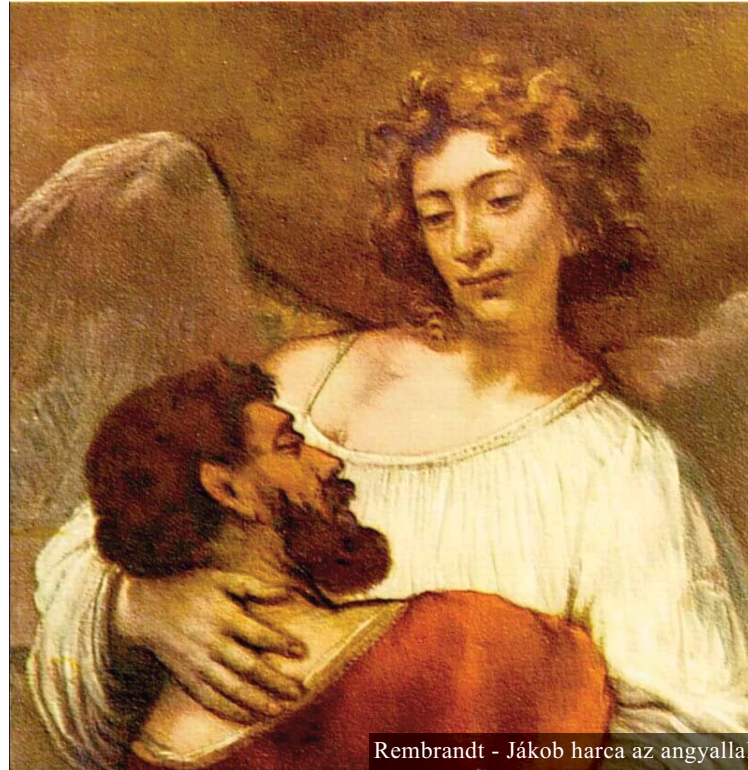
Jákob egy idő után úgy dönt, hogy családjával elhagyja Lábán házáat. Feleségei, Lábán lányai egyetértéssel vele, hogy ideje távozni. Ráhel még az utolsó pillanatban, amikor apja elmegy a juhait nyírni, ellopja a házibálványát. Akad magyarázat, mely szerint nem csak azért teszi, hogy apja ne legyen bálványimádó, de azért is, azok ne mondják el Lábánnak, mikor és merre emenekülnek Jákobbal. De az is benne van, hogy magával akar vinni valamit a nagy útra, az új otthonba, ami a gyerekkorára emlékezteti.

Lábán miután hazaér azonnal Jákobék után indul, aztán amikor utoléri, számon kéri. Némi szópárbajt követően végül a felek megbékélnek, és szövetséget kötnek.

Jákob folytatja útját, és követeket küld Ézsauhoz rengeteg ajándékkal, miután tart a bátyjától. Ez persze a korábbiak miatt érthető, ráadásul utóbbival 400 harcolni képes ember van. Jákob biztos, ami biztos, két részre osztja a csapatát, bízva abban, hogy legalább az Ézsaut elkerülők folytathatják útjukat, a családját pedig elbújtatja.

Jákob rossz lelkiismerettel egyedül ül éjszaka a sivatagban, és félelemmel várja a másnap reggel találkozást. Majd egész éjjel egy rejtelmessé alakul verekszik, hajnalban az ellenfél azt kéri, engedje el őt. Jákob ezt feltételhez köti, a küzdő partner – az angyal – áldja meg őt. Megkapja az áldást, méghozzá úgy, hogy mostantól kezdve már ne Jákob, hanem Izrael legyen a neve. Jákob/Izrael amúgy csupán egyetlen sérülést szenved a harc során: kificomodik a csípője.

A Midrás és a Kabala azt mondja, Jákob, nem Jákob, az angyal, nem angyal. Jákob mindazt megtestesíti, ami később lesz, a zsidó népe. Az éjszaka a galut, az angyal, akivel tusakodik a világ népei, melyek el akarják pusztítani a zsidóságot: Perzsia, Róma stb. bár ők az erősebbek, mi a túlélők, amíg fel nem jön a hajnalszavak. Amikor eljön a

Rembrandt - Jákob harca az angyallal

messiási kor, s megszabadulunk az ellenünk törőktől. Az új név (Izrael), új identitást is jelent.

A várakozással ellentétben Ézsau nem támad öccsére, hanem szeretettel fogadja, megöleli, megcsókolja, és mindketten sírnak. Ám hiába a nagy ölekezés, Jákob, illetve immár Izrael nem követi bátyját, hanem az ellenkező irányba indul családjával, s eljut a kánaáni Ségembe, ahol oltárt emel.

Az ország fejedelme, Hammor fia, Ségem előbb megbecsteleníti Jákob – Leától született – lányát, majd feleségül kéri. Jákob fia, Simon és Lévi azt mondják, hogy ezt csak akkor engedhetik meg, ha a helyiek körülmélik magukat, s ebben az esetben ők meg a helyi lányok közül választanak feleségeket. Ám a harmadik napon, amikor a ségemieket még gyógyultak, Simon és Lévi kardot fognak és legyilkolnak minden férfit a városban. Jákob viszont kérdőre vonja őket, hogy miért hozták ilyen helyzetbe, most sok ellenséget

szereztek neki. A válasz csupán egy kérdés, hagyták volna, hogy húgukkal úgy bánjanak, mint egy paráznával? Ebben pedig az is benne van, ha hagyjuk, akkor miként is becsülnének meg bennünket.

A történet másik oldala, hogy megszegik az egyességet, a szerződést. Illetve jelzi, hogy az amúgy nyolcnapos korokban körülmélt Simon és Lévi a proze-

litáknak köszönhetően tudják, hogy a felnőttkori körülméltélés mivel járhat. De azt se feledjük, hogy Hammor és Ségem úgy győzködi a helyieket, hogy majd övék lesz a jövevények vagyona, jószág, s mindene... Azaz egyik fél sem viselkedik tisztességesen. Egy idő után aztán Jákob felkerekedik és Betlehembe megy családjával, hogy oltárt emeljen. Útközben Ráhel megszüli Benjámin, de belehal a szülésbe, s útközben temetik el. Azonban mielőtt Ségemből elindulnának, begyűjti az idegen isteneket és elássa azokat, így kvázi megtisztulva kezdik meg útjukat a szent hely felé, ahol I.ten korábban megsegíti Jákobot...

Még sok új dolgot hallottunk, tanulunk és láttunk számos izgalmas festményt, közte nem egy Rembrandt művet. Következő alkalommal Ön is tartson velünk minden szerdán, az ima után, **17:30-tól** a zoom-on.

Meeting ID: 389 906 7799.

Jelszó: dohany.

A fenti belépő „kódokkal” keddenként, heti váltásban is hallgathatnak 1-1 előadást. Jövő héten Fekete László beszél a zsidó zenéről, míg két hét múlva Kacsvinsky Barbarát követhetik.

I M A R E N D

Sajnos még mindig nem találkozhatunk személyesen a Dohány zsinagógában, így az imákon továbbra is csak a zoom-on vehetünk részt. A belépéshez szükséges adatokat a fenti nagy cikk végén megtalálják.

A reggeli imák 8:45-kor kezdődnek, az esti imák (a téli időszámítás szerint, a szokásoknak megfelelően) 17 órakor.

Március 28-án vasárnap lesz óraállítás, így áprilistól már 18-kor kezdődnek az esti imák!

A péntek esti, pontosabban délutáni imákat a szombat bejövetele előtt egy órával tartjuk.

A következő hetek pénteki időpontjai:

Február 26.	16:05	Március 5.	16:15
Március 12.	16:25	Március 19.	16:35
Március 26.	16:45		

Dallamok templomon belül és kívül

Január óta minden második kedden, az ima után Fekete László beszél nekünk zoom-on a zsidó zenéről. Aki lemaradt a februári előadásokról, a Pesti Sóletben elolvashatja azok kivonatát. Következő alkalommal március 2-án hallgathatjuk főkantórunkat.

Reflexió az egyik dal kapcsán

A januári előadásokban magyarul elhangzott jiddis dalt, a Mit akar az eső nékem címűt kétségtelen, nagyszerű művészek teszik népszerűvé. A Gryllus fivérek, Tihanyi Szilvia, Bíró Eszter Fodóval, Sztevanovity Zorán, Falus Mariann, Herczku Ágnes és bizonyára többen mások is. /Eszter és Zorán előadásában:

<https://tinyurl.hu/hxdu/>

Első versszak esőképe: a természet csapása. A második strófa gyertyája, emberi kéz alkotása. A harmadikbeli óra „kigondolt szerkezet”, de élet, lélek és akarat nélküli. Az utolsó sorokban már a világról van szó, s ezek a dolgok már élnek. A beszélőre itt összpontosulnak e tényezők, ami a kilátástalanságról szól és felteszi a kérdést, hogy „Éhezések, lenyelt könnyek, ökölre borult alvások, ölni napra-nap a földit, és várni a másvilágot.”

változott és a Messiás eljöveteleig tart. Akkor az elveszett dicsőség fénye újra felragyog, és az Ő.való dicsérete újra Cionból zeng hozzá minden lélekből, mert az Ő szellemevel telik meg a világ – Kajl hán-somo tóhállél ko Hálleluko, ahogy ezt naponta imádkozzuk.

A változás a szertársban is markánsan megmutatkozik: az egyedüli Templom azóta nincs már, zsinagógának, azaz besz hákneszetnek, shulnak, besz hámidrásnak, imaháznak, besz töfilonak hívva; a közbeszédben templom szóhasználat praktikusan megmaradt, de terminológiailag ez az akkorira és majdra vonatkozik.

A Szentélyben, mint tudjuk áldozati kultusz is folyt, ami azóta nincs (nem szüntették meg), a katolikus rítus az ostya révén emlékeztet erre. Ott pap celebrálta az istentiszteletet, kántor, kórus, is az ő intenciójára szólalt meg – azóta a papi szerep közösséget spirituálisan vezető rabbivá formálódott át, aki elsősorú vallásjogi, -

pedagógiai, szertartást meghatározó tekintély. Az istentisztelet levezetése pedig énekhangon szóló rítus lett, a kórus lehetősége megmaradt, de sokáig – ellentétben a szentélybeli gyakorlattal – nő nem énekelhetett közösségi imádkozás során; ez ma is sok helyütt így van. Elmondható, a mindenkori imádkozás a napi istentisztelet szövegtörzsére épül, és szombatokon, ünnepeken, egyes emlékező napokon szövegbeli hozzáadás, vagy kihagyás által aktualizálódik a textus.

Tehát, a recitálendő imák e különböző alkalmakkor nagyrészt azonos szövegűek. Az, hogy milyen alkalommal jövünk közösségbe, a dallamvilágunk fogja kifejezni. Ugyanaz a szöveg más és más zenei motívumokkal vezetve szólal meg, kifejezve az imádkozás alkalmát. Az idetartozó fogalmakkal a következő előadásban foglalkozunk. Előljáróban: nuszach, niggun, miszinaj – lájlnolás, ketercsek olvasása.

Avrom Reyzen

Az előadás után, Malmos Anikó egy rendkívül érdekes tanulmányra hívta fel figyelmemet, *Kálmán C. György-Kálmán Mihály* irodalomtudományi kutatók vizsgálták a verset. Kiderült, e népdalnak van szerzője – azzal ellentétben, ahogy Kányádi és mások hitték. A népdalos hangvétel mögött *Avrom Reyzen* (1876-1953) költeménye, amelynek alcíme „In der jeshive”, azaz A jesivában, majd „Monolog fun a yeshive bokher”, azaz Egy jesiva-tanuló monológja. Ez az összefüggés a folklór jellegzetes asszociációit átírja: az eső, mint könny, a csonka gyertya reménytelen szomorúsága, a szétmállott cipő, mint szegénység, stb.

„A dalban ismétlődő arámi nyelvű sor talmudi eredetű Majko masma lon kezdősor, a talmudi szövegben már ismert, ismétlődő szabályok bevezetésére szolgál, mintegy ráirányítva a figyelmet arra, hogy az adott szabály a bevezetőt követően új kontextusban értelmezendő.”

Első kántorként *Berele Chagy* - <https://tinyurl.hu/hn0f> - énekelte lemezre. Sajnos ez a felvétel nem található. Hallgassuk meg ugyanezt jiddisül is a világhírű operaénekes, *Ian Pears*-től, aki egyes lemezein táliszban állva néz ránk, ha meghallgatjuk - <https://tinyurl.hu/KJ5e>, egy-egy kiváló kántorral is bővült zsidó zenei névjegyzékünk.

Tehát ez a szegény bóherék világa és nyilvánvalóan felmerül, az itthoni pódiumok világa nem tudhatott erről. A szép dal, szép előadást kívánt és ez teljesült is – Fodo ráadásul 5/4-s ritmusú feldolgozásával, mintha valami nyugtatlanítót sejtene is...

A szerzőpáros következtetése alapján, ez a dal nem nőnek íródott.

Az imádkozás zenei világa, kellékei
A jeruzsálemi II. Szentély pusztulása 70-ben alapjaiban rengette meg zsidóságunkat: kegyetlen pusztulás, szétszóratás, a központi kultusz helyének megszünte átfurmálta a szertartási világot is. A Bész HáMikdos, a Szentély lerombolása utáni világunk gyászszá

EMLEKKONCERT

Emlékezünk a tavaly novemberben elhunyt Balázs Fecóra! A Dohány körzetben is fellépett, sokak által kedvelt zenész 2019-ben a Zsidó Kulturális Fesztiválon adott koncertet. Az ebből készült filmet nézhetik meg március 2-től 5-ig a Zsidó Kulturális Fesztivál youtube csatornáján.

MEGHÍVÓ

A Dohány körzet vezetése meghívja Önt és kedves családját február 28-án, 18 órakor a kile purimi ünnepségére. Sajnos továbbra is csak virtuálisan lehetünk együtt, a Pesti mesék című műsort, melyben a kabaréjeleket láthatnak a '20-as évekből, a Dohány zsinagóga youtube csatornáján nézhetik meg.

Dési János

Hermelin és az antiszemiták

Szomory Dezső „szenzációs sikerű darabját” (Pesti Hírlap, 1916. március 25.) a Nagy Háború harmadik évében mutatták be a Vígszínházban. A Hermelinre tódult a közönség, a sok tragédia közepette érthetően volt igény néhány óra könnyed szórakozásra. Szomory a korszak legsikeresebb színpadi szerzői közé tartozott, s a szereposztás is igazán a legjobbakat vonultatta fel. Csortos Gyula, Varsányi Irén, Góth Sándor, Péchy Blanka neve még mindig mond valamit a mai színházszerető közönségnek is

„A Györgyike és a Bella szerzőjének ez a legújabb alkotása a legteljesebb mértékben számíthat a, közönség minden rétegének érdeklődésére és színrehozatának első hírére már ostrom, alá fogták a Vígszínház pénztárait.” (Az Újság, 1916. február 17.)

A kor egyik legnépszerűbb lapja a Színházi Élet folyamatosan lelkesült beszámolókat közölt már a próbákról. Részletesen írt a szereplők jelmezeiről éppen úgy, mint afféle „Intim Pistálkodásokról” – ez a Színházi Élet kedvenc rovata volt –, hogy Szomory tulajdonképpen saját magát írta meg a népszerűségben és a nők szeretetében fürdő főhős, a vígszínházi háziszíró szerepében.

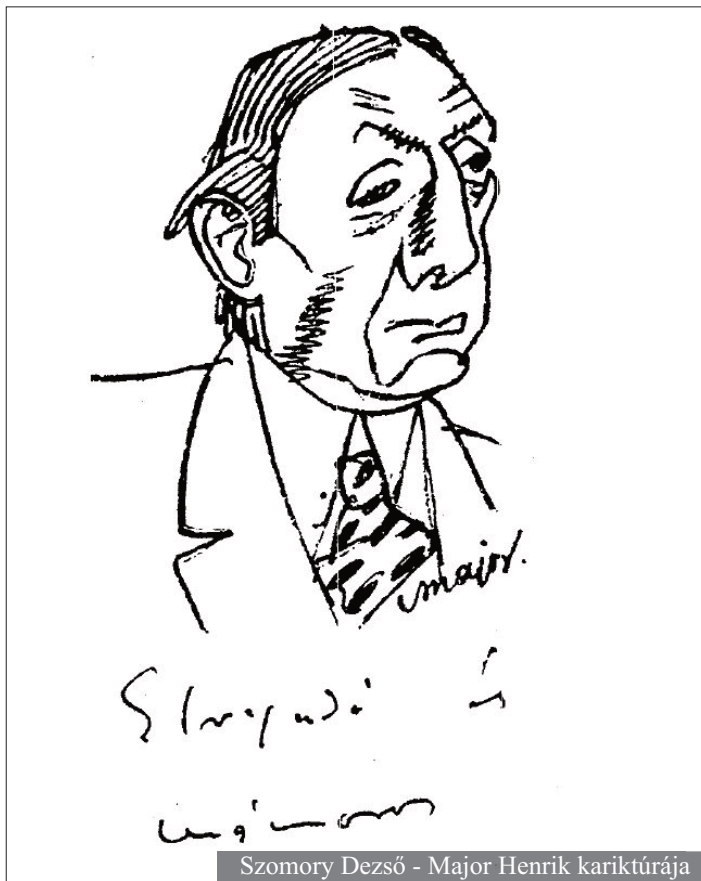
A Nyugatban még a nagy Ignotus is tulajdonképpen elismerte, kedves, szórakoztató, érdekes darab született, még ha hozzá is tette, talán az első és második felvonást is „meg kellett volna írni” – az ugyanis kedélyes tingli-tangli maradt csak.

Mondhatnánk teljes a siker, főleg, ha hozzávesszük, a Hermelin könyv alakban is pillanatok alatt sláger lett, az első kiadást két nap alatt elkapkodták. „A Hermelin a legnépszerűbb szó Budapesten” – fokozza még a hangulatot a Pesti Hírlap szerzője (1916. március 8.). Gondolhatnánk hát, hogy a szerző öröme teljes lehetett. S van tovább is.

„Szomory Dezső olyan nagy, hogy nem fér el erre a papírosra. Ő a szavak királya, aki minden szavával exotikus ragyogó világokat fest az olvasó szemére, az ő Írása zene, amely ópiumos álomba ringat.” – írta a darab kapcsán a Kolozsvári Tükör.

Ám a lelkendező hangok, a közönségsiker mellé jött a durva, – s minek tagadjuk, antiszemita – támadás is.

A Társadalmunk című lap 1932-ben így foglalja ezt össze, amikor felidézi, a szélsőjobbos csőcselék, az ébredő magyarok botrányt okoztak Szomory egy darabja bemutatóján a Nemzeti Színházban. „S mi volt a baj vele? Hiszen – írja a cikk – a híresztelések ellenére nem volt kommunista, nem volt pornográf: „Hát akkor ... hát akkor... zsidó.... Tényleg az. Ezt nem tagadta soha. A zsidóság, mint bűne elkísérte egész életén. Az ifjú Szomorót annakidején Párizsban nagyon megszerette a nagy Daudet. És akkor Malonyay Dezső beárulta Daudetnek a titkot: Szomory zsidó. És Daudet elhüvösödött az ifjú író iránt, akinek

Szomory Dezső - Major Henrik karikűrása

akkor már francia nyelven is megjelent egy novellás könyve”.

„A két világháború közötti időszak szellemi életének egyik vezérmotívuma, kimondatlanul és kimondva a <<zsidókérdés>> volt. Az állami politika szintjére a numerus clausussal emelkedő megkülönböztetés nem hagyta érintetlenül a társadalmi tudatot. Származástól, felekezettől, beállítottságtól és politikai hitvallástól függetlenül a percepció részeként állandósult az események látásának olyan aspektusa, amelyik a <<zsidókérdés>> dimenzióját rávetítette az értelmezésre.” – írja Ungvári Tamás Szomoryról szóló cikkében. (Múlt és Jövő, 1999. 1. szám.)

Csak hogy történetünk pár évvel korábban, 1916-ban játszódik. Mégis, az antiszemita jellegű támadás már itt megjelenik. Vegyünk erre most csak egy példát. A Magyar Kultúra címen megjelenő lap ekképpen ír a sikerdarabról:

„A Hermelin. Szomory Dezső pornográfiája. A Platchek-gyerek Egerből Budapestre kerül. Rövidesen a m. kir. belügyminiszter közbejöttével, Pálfi (a főszereplőneve a darabban Pálfi. De hogy Platchek lett volna erről nincs szó – D. J.) alakul, majd a titkos és nyilvános szervezetekbe tömörült fajrokonok szolidari-

tása révén a már kipróbált úton híres drámaíróvá lesz. Mint drámaíró a perverz erkölcsstelenség publikálásával foglalkozik, mint ember egy cinikus, férfiatlan kéjenc, akit szeretői fűrészenek. Az egyik maitresse, Tóth Hermin (becéző nevén Hermelin) egy idegbeteg hetéra, aki ágyasait a Föld napi körforgása szerint váltogatja, aki szeret pénzéért, szeret pezsgőért, – ahogy éppen alkalom kínálkozik – de aki azért igazán kizárólag a kiváló író Pálfi-Platcheket imádja. De ennek a torzlelkű bestiának méltó versenytársa egy másik perditá-virág-szál. Lukács Antónia: ez még a Herminnél is közönségesebb, állatibb. Még nincs együtt a társaság, hiányzik belőle egy <<vicces>> alak. Hamar egy tanárt. Ím csakugyan megjelenik a színen dr. Plundrich tanár úr, ő volna hivatva a lipótvárosi férfi és női hájakat megzötyögtetni. (...) Meg ne feledkezzünk azonban a színmű <<bájos>> szereplőjéről, az ötéves Péterkéről, aki Pálfi és Tóth Hermin szeretkezésének a gyümölcse. Az állatkertben rendezni szokott mesedélutánok szemtelen, erőszakos, nevetlen majomszerűen kiöltöztetett minden naiv lelki szépségtől mentes Izidorkái vagy, ahogy a ligetben hallom, Izikéi jutnak az eszünkbe, akiket szemelvén önkéntelen viszketés fogja el a jóízű emberek tenyerét. Ez a kis rugdalózó intellektuel-jelölt a polgári erkölcsi törvényszéknek – így írta egy klikkhez tartozó merész szavú kritikus – ítéletén felül álló művész-család öröme, napfénye. (...) A többi szereplő felsorakoztatása – kezdve a vén zsidó hordártól Tördes Sáriig – csak alkalomnyújtás a Dob utcai kávémérésekbeli viccek és szellemtelen trágárságok tömörítésére.”

1916 tavasza és az antiszemita szó- és fogalom-készlet már nagyszerűen él és virul. 1919 után tehát nem a semmiből kell a színré lépnie.

1917-ben írta a Nyugatban „az igazi antiszemitizmus nem az, amely fönntartja, fölszítja és ápolja ezt a finom érzést a keresztény lélekben, de amelyik szüntelenül érezteti a zsidóval, minden formában és minden alkalommal, már a gyermekekkel is, hogy egy más fajta és kivetett.”

(Írásunk apropója, hogy a darabot a Miskolci Nemzeti Színház a tervek szerint mostanában mutatja be Mohácsi János rendezésében.)

Szentgyörgyi Zsuzsa

Lehetőségek -- meg gondok is

Januári írásomban szóltam az info-kommunikációs eszközök és rendszerek (a mobiltelefontól a számítógépes hálózatokig, a felhőig) nagyszerűségéről, főként most, a világvárvány idején. Mára bizonyított, valóban hatalmas lelki-mentális segítség az elzártságban, a magányosságban az állandó, gyors és könnyen elsajátítható kommunikáció, s majd ennnyire fontos az oktatásban és a munkában is az elterjedtsége. De nem feledkezhetünk meg nem csekély hátrányairól, sőt veszélyeiről sem: a rendszereket elérő támadásokról, behatolásokról, a felelőtlen, olykor rettenetes szövegekről és beavatkozásokról a hálózatokon – és a sor még folytatható.

Hasonló, súlyos ellentmondások rejlenek a nagyszerű, gyors, nagy szabadságot biztosító modern közlekedés és az életünket alapjaiban ellátó, nélkülözhetetlen villamosenergia-ellátás esetében is. Érdemes megvizsgálni ezeket a rendszereket, röviden áttekintve az előnyöket, a megoldásokat, nemkülönben a gondokat és az akadályokat.

Szabadságunk záloga: a közlekedés

A mai ember számára mindennapos, természetes lehetőséget jelent, hogy viszonylag rövid idő alatt juthat el nagy távolságra. Csakhogy éppen a közlekedés eszközeit működtető benzines és dízel hajtások kibocsátásai okoznak károsodásokat légkörünkben. De hurrá! Már tömegesen alkalmazzák az új megoldásokat, ami azért sem meglepő, hiszen a jelen és a jövő nagy üzletét is hordozzák. Manapság a közlekedésben már a mindennapos alkalmazások kö-

Igaz, ez a gond egyre halványul, az erőteljes fejlesztések nyomán szinte folyamatosan érnek el a gyárak egyre nagyobb távolságot egyetlen töltéssel. Ahogyan a villamos autókna ma még meglehetősen borsos árai is szépen mennek majd lefelé, ahogy szaporodik az ilyen járművek száma. Az is biztató, hogy egyre több helyen jelennek meg töltőállomások, a hálózatuk egyre sűrűbb lesz.

Tehát, minden csak a villamos hajtások előnyéről szól? Ha a nagyhangú kijelentésekkel élő politikusokra hallgatunk, úgy tűnik, feltétlen igen-válasz. Már buzgón hirdetik, hogy egy-két évtized (no, jó, esetleg három) múltán útjainkról eltűnnek a belsőégésű motorok, csakis villamos és üzemanyagcellás autók fognak közlekedni (éppen a napokban olvastam, hogy az Audi rövidesen teljesen átér-

a belsőégésű motorokról az e-autók gyártására). Nagy ígéret, nagy öröm.

De vigyázat és figyeljünk! Az elektromos, vagyis e-autókban a mozgó motorokat akkumulátorok táplálják. Nem is egy, hanem általában négy darab. Jelentős a súlyuk, de hát a benzines vagy gázolajos üzemanyag tank is elég terjedelmes és súlyos is, ha tele van. Ám az akkuk bizony drága jószágok. Egyrészt, az őket felépítő anyagok miatt, amelyeket ki kell bányászni, méghozzá többek esetében elmaradott afrikai diktatúrában vagy barátságtalan világhatalomban, például, Kínában. Sőt, a napjainkban erőteljesen megugrott kereslet felveti azt a problémát is, hogy meddig tartanak ki a készletek. Mi több, az akkumulátorok élettartama is gonddal jár, mivel az autókban általában elég hamar kell lecserélni. Igaz, ekkor még jól használhatók, például napelemekkel fedett családi házakban energiatárolásra. Nagyon lényeges az is a környezetvédelem szempontjából, hogy bizony az akkumulátoroknak mind a gyártási technológiáik, mind a lebontási-szétválasztási folyamataik erősen terhelik a környezetet.

Vagyis: semmi sincs ingyen, a környezetvédelem sem.

Életünk alapja: a villamos energia

Nyilvánvaló, hogy a modern élet, civilizációnk meghatározó tényezője, táplálója a villamos áram. Amelyre egyre nagyobb mértékben lesz szüksége az emberiségnek, hiszen sorra lépnek be új, villamos energiával táplálható használati eszközeink. Erőteljes új igényt hordoz majd, ha

beválnak a jóslatok, és – mint a fentiekből láthatjuk – egy-két évtized múlva közlekedési eszközeinket már csak villanymotorok hajtják. Amellett ne feledkezzünk meg okos elektronikus eszközeinkről sem. Már egyre több helyen léteznek és a továbbiakban már nem csak a legfejlettebb, gazdag országokban, hanem akár nálunk is sűrűn terjedni fognak az „okos” háztartások, amelyekben az eszközöket, berendezéseket hálózatba kapcsolva számítógépek vezérlik majd (Internet of Things, IoT, vagyis a dolgok hálózata). Kétségtelen, a modern digitális eszközök és hálózatok viszonylag kevés villamos energiát fogyasztanak. Ámbár, ez sem így van, mivel az irányító központok, szerverek már annyit fogyasztanak, hogy akár fűteni lehet a kibocsátott hőjükkel. Sőt, a mi kis „házi” informatikai készülékeink, az asztali gépektől, tabletektől a telefonokig, okos órákig, egyéb, egyre nagyobb számú kisebb-nagyobb eszközeinkig mind-mind, többnyire naponta akár többször is töltendő fogyasztók. És ugye: sok kicsi sokra megy.

Nagy kérdés tehát, hogyan, milyen módszerekkel, megoldásokkal állítjuk elő a – szó szerint – mindennapi életünket, jólétünket, civilizációnkat tápláló villamos energiát? Méghozzá úgy, hogy egyúttal ne terheljük Földünk éltető klímáját? Erről fogok szólni legközelebb.

zött vizsgálhatjuk a villamos – és jóval kisebb részben – a hidrogénes (üzemanyag-cellás) hajtású autók használatának hatásait. Egyelőre még a földi közlekedésben, de már nagy erővel kutatják-fejlesztik – elsősorban a nagy vállalatok – az új megoldásokat a repülésben, illetve a vizeken, főleg a tengeri hajóknál. Magyarországon is egyre nagyobb számban közlekednek a közbenső megoldásokat hordozó hibrid autók, sőt, találkozhatunk teljesen villamos hajtású autókkal is. Az alapvető előnyük, hogy nem szennyeznek kibocsátással a környezetet.

Ám igaz a meglehetősen lapos mondás: minden fény mögött ott rejtezik az árnyék. Már az is gondot jelent, bár kijelenthetjük: inkább csak egyelőre, hogy a villamos hajtású autókkal még csak viszonylag kis távolságra lehet eljutni.

Szántó András

A BUDAPESTI PIACOK ROMANTIKÁJA 5.0

SPECIÁLIS HÚSÁRUK – gyártók és kereskedők

Már két éve, hogy új sorozatot indítottunk, amely többek tetszését elnyerte. Folytatjuk a sok érdekességgel tarkított utazást - a XX. század elejének Budapestjén. Ezúttal azonban nem egy, a már ismert, www.melyenszanto.blog.hu-n megjelent remek cikket adunk közre, hanem a blog szerzője, **Szántó András** *Hentesek* című könyvéből, egy szánunkra kifejezetten érdekes fejezetből csemegézünk.

A vágóhidak és a különböző kolbászgyárak és húsáru készítő mesterek és üzemek ontották a finom és különleges termékeket. Pest egyre szaporodó lakossága kielégítése mind nagyobb feladat volt, de a mesterek ezt megoldották. Mindig voltak azonban olyan vásárlók, akik a szokásos termékek mellett speciálisabb dolgokat igényeltek. Az egyik ilyen terület volt a kóser hús vágása, illetve a felvágottak és kolbászfélék elkészítése.

Kóser húsáruk a fővárosi kínálatban
Budapest a városeyesítés (1873 – Pest – Buda és Óbuda egyesülése, azaz Nagy Budapest létrejötte) után rohamos fejlődésnek indult. Ennek lett egyik eredménye a Központi Vágóhíd létrejötte is. A lakosság igényeinek kielégítésére megalakultak a hentes és mészáros üzletek a belső és külső kerületekben egyaránt, valamint a kiszolgálásukra a kisebb-nagyobb kolbász- és szalámigyárak. Maradt azonban egy számottevő nagyságú csoport, a zsidók, kiemelten az ortodoxok, akik a központi ellátási tervekből és beruházásokból rendre kimaradtak. Pedig a századfordulón, 1900-ban a statisztikák szerint Budapest lakosságának 23,6%-a tartozott e csoportba, tehát jelentős számú család és ember igényelt speciális termékeket. Az ezekkel foglalkozók is a pesti húsiparosok történetének szerves részei voltak.

Mi a kóser? Mitől kóser?

Jó, tudjuk, de ezúttal a vallási, vagy tudományos megközelítése helyett inkább idézzük fel a Magyar Zsidó Lexikon szócikket, amely e kóser húsok előállításával foglalkozik:

„Kóser szó jelentése: Tiszta, élvezhető”

„Kóser húsárusítási jog. Kóser hús árúsítása és állatoknak a zsidó vallás szertartásai szerint történő rituális levágása a hitközségek önkormányzati joga, amelyet csak az gyakorolhat, aki az illetékes

hitközségtől engedélyt nyert. A hitközségek ezen jogkörét, kormányrendeletek szabályozzák. Ezen rendeletek értelmében a kóser hús előállítása (a rituális módon történő levágás) és annak árúsítása nem tartozik a szabad ipar körébe, hanem az izraelita hitközségek kizárólagos jogát képezi. Ehhez képest a kóser húsárusítást vagy önmaguk végezhetik, vagy másoknak arra engedélyt adhatnak. Kihágást követ el az, aki anélkül, hogy az arra illetékes hitközség feljogosította volna, állatot az izraelita vallás szertartásainak megfelelő módon levág, vagy levágat. Ugyanígy kihágást követ el az is, aki anélkül, hogy az árúsítási helyre illetékes izraelita hitközségtől kóser hús neműek árúsítására jogosítvánnyal bírna, cégén, üzleti helyiségein, nyomtatványain vagy hirdetésein oly megjelölést használ, vagy hirdetésein oly megjelölést használ, hogy kóser húst árúsít. Sőt, a kihágást az is elköveti, aki ugyan nem kóser húsárusítási jelzót, de olyszerű (pl. héber betűkkel írt) felírást használ és ezzel azt a látszatot

kelti, hogy kóser húst árul.” (Magyar zsidó lexikon, Budapest, 1929.)

A Közvágóhíd megnyitása után néhány évvel már megoldották, hogy

a 30 vágókamra egyikét átalakították a kóser vágás feltételeinek megfelelően. Eleinte a marhák és borjúk vágását kézi erővel végezték. A mészároslegények 10-15-en összeálltak egy vágócsapatba, a fizetést a levágott állatok utáni darabszámra kapták. A fővárosi zsidó hitközség vezetői megállapodtak a vágóhíd igazgatóságával, hogy a kijelölt vágókamrában egy rabbi felügyelete mellett az oda rendelt mészárosok végzik, majd a húst elkülönített hűtőkamrában tárolják az elszállításig (max. 1 nap). A hús frissen azokhoz a pesti mészárosokhoz került, akik kóser húst árulhattak, illetve részleges feldolgozást (füstölés, felvágott készítés) végeztek. A történet nem volt zavartalan, mert a rituális vágó – a sakter, és a mészáros legények is követtek el hibákat. Ezzel kapcsolatos hír jelent meg a Pesti Hírlap, 1901. április 13-i számában:

„Kóser marhák. A közvágóhídon a levágott marhát csak akkor fogadják el rituálisnak, ha a sakter annak minősíti. Többször megtörténik, hogy a metszés hibás s így a marhát nem használhatják föl rituális kimérésre. A mészárosok a hibásan metszett marhákat eleinte mindjárt ott a közvágóhídon eladták, vagy elcserélték egy másik nem rituális kimérésre szánt, de a rituális követelményeknek megfelelően leölt marhával. A hatóság ezt a cserét betiltotta, mit a belügyminiszter is helybenhagyott. A mészárosok ezután memorandumban fordultak a

tanácshoz, hogy a cserének a betiltása nagy kárt okoz nekik s engedjék meg továbbra is, hogy a vágóhídon adhassák el a rosszul metszett marhákat. A tanács mai ülésében tárgyalta a kérelmet s az első intézkedését fönntartva, a kérelmet elutasította.”

A kóser hússal foglalkozó kereskedők egyre nagyobb számban jelentek meg Pesten, például:

Fleischer Rezső húsüstöldéje a Dankó utcában, a Teleki tér közelében, vagy Nagy és Eichner Szalámi és kolbászárugyára a Váci körút 9-ben.

Sokszor közvetlenül a kóser vendéglősök is rendeltek a vágóhídról húst és maguk végezték a további feldolgozást, mint a legismertebb és talán legnagyobb pesti kóser vendéglő, Neiger Jakab étterme a Teréz körút 4. sz. alatt.

Kiemelkedő volt mérete és jelentősége miatt is a Rebenwurzl ortodox szalámi és konzervgyár. Rebenwurzl Salamon és Izidor ortodox kóser húsüzeme a Kazinczy utca 41. sz. alatt működött 1926-tól. A Rebenwurzl család régi zsidó hentes család volt. A század elején Rebenwurzl Sámuel marhahús elárúsító üzlettulajdonosként szerepel a budapesti lakosok címjegyzékében, lakása a Szerecsen utca

16-ban, üzlethelyisége a Laudon utca 4-ben volt. A cégnek volt legalább 8-10 olyan üzlete, bodegája, ahol az elárúsítás mellett étkezni, reggelizni is lehetett. Rebenwurzlék konzerveiket Globus márkanéven hozták forgalomba és hamarosan az üdülőhelyeket (Siófok, Karlsbad stb.) is ellátták konzervekkel a nyári időszakokban.

A céggel szemben, a Kazinczy utca 44-ben működött rövid ideig a Schmolka és Kozma szalámi és füstölt húsárugyár is.

Egy korai kóser hentesáru készítő cég volt Weil Ede és Fiai üzeme, melyet tulajdonosa így jellemzett egy újsághirdetésben: „Legnagyobb és legrégebb gőzerőre berendezett zsidó-szalámi-, füstölt hús- és kolbászegyára. Alapítatott 1830-ban. Budapest, Király utca 1. sz. Szállítások bel- és külföldön minden irányban eszközöltetnek.” Weil Ede tehát 1830-ban indította el a Király u. 1. szám alatt a boltját. Halála után lánya Ilona, majd annak fia, Sonnenfeld Jakab vitte tovább az üzletet. Ezután Weil Fiai, majd a Weil utódja nevet kapta a cég, utolsó tulajdonosa Weil Artúr volt és végül 1918-ban szűnt meg a vállalkozás.

További kisebb kóser húskereskedőket lehetett még találni a városban, ahol a hitközségnek mézarszékei működtek: Dob utca 35., Dob u. 27. Skrek féle kóser húsüzem, Hernád utca 16., Kertész utca 35., Magdolna utca 29., Margit körút 7., Népszínház utca 30., Visegrádi utca 19., Wesselényi utca 18., Zsitvay Leó utca 24. (ma: Bihari János utca).

A fenti témakörhöz illeszkedik a könyv egyik fő szereplője, a Szepesi húsgyár alapítója és fel-

virágoztatója, Szepesi Frigyes története a Kóser hús-készítéssel kapcsolatosan. A leírás unokájától, Szepessy Géza muzeológustól származik:

Kóser hentesáruk a „Demokrata Körnek”

Egy alkalommal dr. Vázsonyi Vilmos levélben kérte fel Szepesi Frigyeset, készítsen kóser felvágottféléket a kör egyik vacsorájára, ők vállalják a kóserolást, csak nagyapám készítsen belőle jó árut.

Előljáróban el kell mondanom, a „Demokrata Kör” a VI. kerületben működött, a Teréz körút 7. sz. házban. 1893-ban alapították a terézvárosi polgárok és rövidesen több, mint 3000 taggal rendelkeztek. Kerületi Népkönyvtárt alapítottak, napközi otthont, jogi tanácsadást nyújtottak és támogatták a kerület jótékonyági intézményeit is. Nem kis mértékben köszönhető nekik a Gázgyár létesítése, de hozzájuk fűződik az állatvásár teljes megújítása és a kenyérgyár létesítése is. Nevezetes szombatesterösszejöveteleiken politikai és tudományos előadásokat tartottak, majd hangulatos vacsorával fejezték be. A tagok között meglehetősen sokan voltak, akik szerettek volna részt venni a vacsorán, de vallási okokból csak kóser húsárut fogyaszthattak. Ezért kérte fel Vázsonyi nagyapámat e termékek előállítására. Mondhatom, készítményei nagyon kapósak voltak és ebben szerepet játszott egyik öreg mestere, aki húsz évig Lembergben (ma Lwow) kóser húsáruüzemben dolgozott. A receptúrában hátramaradt huszonkét kitűnő kóseráru leírása. Maga a bevezető emígyen szól:

„A húst először meg kell kóserezni és utána a munkatáblán teljesen meg kell tisztítani a zsiradéktól és az inaktól. Nézzük ki a legszebb darabokat, jók lesznek finom párizsinak. Csak utána vágjuk ki a szaláminak valót (krakkói, veronai) majd utána a debreceni és a győri péphez valót és végezetül, ami jó a tármásnak. A maradékból csináljunk szafaládét...”

No de akkor nézzünk két receptet!

A göngyölt sonka

Félkövér marhahúst vegyünk, annak is az oldalas részét. Szokásosan pácoljuk át és kivéve a pácléből legalább 3 óra hosszat jól áztassuk ki, hogy a sok só kioldódjon. Ekkor akasszuk ki szellős helyre jól leszáradni, mert az fontos! Lefektetjük a húst és a belső oldalát szórjuk be nem sok borssal, kevés babérlevél-porral és enyhén csípős piros paprikával. Ezután nagyon erősen göngyöljük össze és spárgával alaposan kötözzük át és tegyük pumliba(?!), majd így ismét erősen átkötözzük. Most szárítsuk jól le és kössük erős vászon ruhába, majd így főzzük teljesen puhára, de csak éppen hogy mozgó vízben. Amikor kivesszük, úgy ahogyan van tegyük présbe, egészen addig, amíg teljesen ki nem hül. Igen jó íze van, nagyon kedvelik.

TELEFON 11-98.

Reisz Dávid

mészáros

Hunyady-ter, Vásárcsarnok 15-16.

Hegedűs Sándor-utca 10. sz.

Fiók-üzlet: Zugliget, Csillagvölgy.

A másik kedvelt áru a borjúsonka

Ehhez a finomáruhoz használjuk a borjúcombot vagy pedig a lapockát. Alaposan inazzuk ki és a következő keverékkel erősen dörzsöljük be: fele-fele mennyiségű só és cukor keveréke. Rakjuk ládába jó szorosan egymás mellé és még hintsük meg egy kicsit, majd csukjuk le jól a tetőt, hagyjuk így nyolc napig pácolódni, de minden nap fordítsuk más oldalára, hogy a páclé jól átjárja. Ezután jól áztassuk ki 2-3 óra hosszat, hogy a túl sok sót leoldja. Most göngyöljük szépen össze és spárgával alaposan kötözzük át, majd vegyük körül szalonnával, legalkalmasabb az a vékony réteg, amit a kövér oldalasról lefejtünk. Így tegyük a göngyöltet hólyagba, jól bekötve. Leszárítjuk, bekötjük erős vászonruhába és ismét átkötözzük. Főzzük puhára alig mozgó vízben. Amikor már megpuhult, tegyük prés alá, de arra nagyon kell ügyelni, hogy óvatosan csináljuk, mert másképpen lyuk keletkezik rajta és az ilyen árut nem ajánlatos forgalomba hozni, annyit veszít értékéből.

Ezt sem ismerik ma már, pedig finom volt, s keresték a lebergi módon készített borjúsonkát. Az öreg mester szerint egy Lemberg-közeli csodarabbi régi receptje volt.

Az emlékezés sárga gyertyái

Sokan találkozhattak tavaly – leginkább – a facebook-on azzal, hogy ismerőseik megosztottak egy sárga gyertyás fotót. De miért tették, s mi is az a sárga gyertya?

Egy egyszerű, praktikus eszköz a zsidó közösség számára, hogy Yom HaShoah alkalmából emlékezzenek a holokauszt elfeledett zsidó áldozataira, azon áldozatokra, kiknek nincs élő rokonuk, így nevük feledésbe merülne. Minden gyertyához tartozik egy kártya, amelyen egy elhunyt áldozat neve szerepel; sajnos sok név gyermekeké.

Ez egy különleges oktatási lehetőség is, amely közvetlenül a résztvevők otthonába hozza a holokauszt megismerését, így a jelenlegi helyzetben nem kell elhagyni lakóhelyünket

Hatékony közösségi média kampány, amit az influencerek támogatása is segít, és ösztönöz.

A gyertyákkal készített fényképeket, mindenki a #yellowcandle és a #maccabi hashtaggal tölti fel az oldalára.

A projekt 2017-ben 3000 gyertyával indult az Egyesült Királyságban egy önkéntesekből álló csapat segítségével, a következő évben már 13 000 gyertyát osztottak szét.

2019-ben, a Maccabi GB átvette a szervezést és 30 000, míg tavaly még ennél is több gyertyát gyűjtöttek meg.

A 2021-es cél, hogy 100 000 gyertya jusson el az emlékezőkhöz, Magyarországon a Maccabi VAC a partner.

Ahogy a szintén a Maccabi GB-től indult, közösségi Fun Run-t ma már számos országban megrendez-

nek, s Magyarországon is népszerű eseményé. Szeretnénk, ha a Yellow Candle Projekt is globális eseménnyé válna a Maccabi szervezeteken keresztül.

Idén április 7-én lesz Yom HaShoah és a közös gyertyagyújtás napja is. Az önköltségi áron, 1200 forintos kis csomagokat, melyek magukban foglalják a gyertyát, az emlékkártyát és a csomagolást, a Maccabi VAC-tól rendelhetik meg az érdeklődő közösségek, szervezetek és magánszemélyek is.

További információ:

<https://www.maccabi.hu/yellowcandle>,
megrendelés: info@maccabi.hu.

A résztvevők számára elérhetővé tesszük a www.yellowcandleuk.org webhelyet, illetve az oldal közvetlen linket tartalmaz a Yad Vashem archívumhoz, itt lehet kikeresni a gyertyán szereplő áldozat nevét! Kérjük, csatlakozzanak minél többen és emlékezzenek velünk!

Életét áldozta a zsidómentésért a Fradi legendája

Február közepén az FTC egykori válogatott labdarúgója, majd kiemelkedő edzője, Tóth Potya István neve is felkerült az embermentők márványtáblájára a Wallenberg emlékparkban.

Két és fél éve, a Fradi Múzeumban már emlékezett közösen a Mazsihisz és az FTC a második világháború idején százak – így Gobbi Hilda és a Latabár-testvérek – életét megmentő Tóth Potya Istvánra, a Ferencváros és a Maccabi Tel-Aviv budapesti Európa Liga-selejtezője előtt.

Tóth Potya István játékosként és edzőként is a Fradi legendája. Játékosként kétszer, edzőként – az MTK tízes győzelmi szériáját is megszakítva – zsinórban háromszor (1926-1928) nyert bajnokságot a Fradival. Fontos megjegyezni, ő az egyetlen, aki triplázott az FTC labdarúgói edzőjeként. /Most Szerhij Rebrovnak van erre esélye./ Tóth Potya ezt követően dolgozott az olasz Internazionalénál is, majd később az Újpesttel is bajnoki címet nyert.

Az üldözések idején a Dallam csoport tagjaként több száz zsidó életét mentette meg, hamis papírokat, menleveleket szerzett, saját életét kockáztatta. Végül 1944 telén több társával együtt elfogták és megkínózták. S Budapest ostromának utolsó napjaiban, 1945 februárjában, a budai várban, a Belügyminisztérium udvarán kivégezték.

Nem sokkal halálának 76. évfordulója után a Dohány utcai zsinagóga udvarán található Wallenberg emlékparkban tartott megemlékezésen beszédet mondott a Mazsihisz elnöke, Heisler András; az FTC elnöke, Kubatov Gábor; Yakov Hadas Hasselmann, Izrael Állam Magyarországi Nagykövete; Kardos Péter főrabbi, illetve Szegedi Péter sporttörténész, aki röviden szólt Tóth Potya István életéről és munkásságáról. A megemlékezés megjelentek Tóth Potya István leszármazottai, unokája, Tóth István, és dédunokái, Tóth Krisztina és ifjabb Tóth István, akik leleplezték a márványoszlopot, melyre felkerült Tóth Potya István neve is az embermentők közé.

Jahrzeit-napok a falnál

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák fölötti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajs 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szeretteinkért a gyertyák. Lapunk úgy segít Önöknek, hogy közreadjuk, elhunyt szeretteiknek mikor is van a Jahrzeitje.

Ács Adalberg Tibor	március 1.	Tímárné Darvas Éva	március 3.	Grünwald Józsefné	március 9.	Tímár Jenő	március 13.	Temes Péter	március 25.
Berkovits Judit	március 1.	Kövesi Lászlóné	március 4.	Koródi Péter	március 9.	Kéri Katalin	március 14.	Tímár Zsuzsanna	március 25.
Dancz Béla	március 2.	Fekete Imréné	március 6.	Gáti Ödön	március 10.	Raskó Magda	március 14.	Kerekes Márta Anna	március 26.
Dénes István	március 2.	Reich Ferencné	március 6.	Halmi Sándor	március 10.	Baráth Ferencné	március 18.	Reisner Sándor	március 27.
Gellértné Deutsch Ilona	március 2.	Faludi László	március 7.	Kunos László	március 10.	Markovits Sámuelné	március 19.	Piskó Ármin Andor	március 29.
Kalmár-Marón Györgyné	március 2.	Markovics Györgyné	március 8.	Fenyves Miksáné	március 11.	Markovits Márkus	március 20.	Suchman Andorné Juliska	március 31.
		Dr. Kéri Lajosné	március 9.	Silberer Józsefné	március 13.	Weisz Jenőné	március 20.		

